08/09/2020

Η θαυματουργή εικόνα της Παναγιάς της Σκιαδενής

/ Ορθόδοξες Προβολές

Στα δυτικά του όρους Βουνί, στις υπώρειες του υψώματος Σταυρός, βορειοδυτικά του χωριού Μεσαναγρός της Νότιας Ρόδου και σε απόσταση 95χλμ. από την πρωτεύουσα του νησιού βρίσκεται η Μονή του Σκιαδίου ή της Παναγίας της Σκιαδενής. Η μονή δεσπόζει πάνω σε ένα μικρό πλάτωμα έχοντας πανοραμική θέα προς τον όρμο της Απολλακιάς δυτικά, την οροσειρά του Ακραμίτη βορειότερα, τα υψώματα του όρους Πελεκάνου στα νότια και τη βραχονησίδα Χτένιες στα νοτιοανατολικά, το λεγόμενο μαρμαρωμένο καράβι ή πετροκάραβο που συνδέεται με έναν από τους γνωστότερους θρύλους που αφορούν στη θαυματουργή εικόνα της Παναγίας της Σκιαδενής.

Όσον αφορά στη λέξη “Σκιάδι” που προσδιορίζει το όνομα της μονής, υπάρχουν δύο παραπλήσιες εκδοχές. Σύμφωνα την πρώτη, το όνομα οφείλεται στο γεγονός ότι η μονή είναι οικοδομημένη σε μέρος σκιερό, εξαιτίας του βουνού που ορθώνεται ανατολικά της και την επισκιάζει για αρκετές ώρες της ημέρας. Η δεύτερη εκδοχή σχετίζεται με το σχήμα της κορυφής του υψώματος του Σταυρού που ομοιάζει με ‘σκιάδιο’, δηλαδή πυραμιδοειδές πίλο.

Από την ίδια λέξη (Σκιάδι) προέρχεται και το προσωνύμιο της Θεοτόκου. Καθώς στην τοπική διάλεκτο η Παναγία του Σκιαδίου αποδίδεται ως Σκιαδενή, στην πορεία του χρόνου το πρώτο όνομά της λησμονήθηκε και επικράτησε να ονομάζεται με την προσωνυμία της Θεοτόκου, ως ‘Ιερά Μονή Παναγίας της Σκιαδενής’.

Κατά την παράδοση, η μονή οικοδομήθηκε από τρεις μοναχούς, οι οποίοι ασκήτευαν σε σπήλαιο της περιοχής στη θέση “Ασκηταργός”. Κατά την διάρκεια της νύκτας παρατήρησαν μελιχρόν φέγγος να επιχρίει τον ουρανό. Αφού μετέβησαν εκεί, διαπίστωσαν ότι το φως πηγάζει από το καντήλι που έκαιγε μπροστά από την εικόνα της Θεοτόκου, την οποία και μετέφεραν στο ασκητήριό τους. Η εικόνα, όμως, επέστρεψε στην αρχική της θέση και έκτοτε οι μοναχοί, πεπεισμένοι ότι θέλημα της Θεοτόκου ήταν η παραμονή της στον τόπο ευρέσεώς της, έκτισαν μικρών διαστάσεων ναό και πλησίον αυτού κελιά, στα οποία εγκαταστάθηκαν συνεχίζοντας τον ασκητικό βίο τους και συγκροτώντας τον πρώτο μοναστικό πυρήνα της Ιεράς Μονής Σκιαδίου.

Το σημερινό καθολικό της μονής εμφανίζει τρεις οικοδομικές φάσεις. Στην πρώτη, η οποία τοποθετείται στον 13ο αι. ή κατ’ άλλους στην περίοδο της ιπποτοκρατίας, εντάσσεται η ανέγερσή του στον τύπο του ελεύθερου σταυρού με τρούλο. Στη δεύτερη οικοδομική περίοδο, περί τα μέσα του 19ου αι. επί ηγουμενίας του Αρχιμανδρίτη Ιγνατίου Ζαννετίδη, ανήκει η επέκταση προς τα δυτικά. Η τελευταία φάση, αργότερα μέσα στον 19ο αι., εντοπίζεται στην προσθήκη πρόναου.

Τα προσκτίσματα στο ναό από τα δυτικά, επιβεβλημένα προφανώς από την ανάγκη κάλυψης του αυξημένου εκκλησιάσματος, επέτρεψαν την επέκταση του στεγασμένου εσωτερικού χώρου του. Η νέα ευρύχωρη πλέον εκκλησία τροποποιείται ως προς την εσωτερική διαρρύθμιση, με το παλαιό οικοδόμημα να αποτελεί το Ιερό Βήμα και τα νέα κτίσματα τον κυρίως ναό και το νάρθηκα.

Το ξυλόγλυπτο τέμπλο με την καθ’ ύψος τριμερή διαίρεση είναι φιλοτεχνημένο από τον Νικόλα Δημητρίου ή ‘Κουτσονικόλα’ Στούπη περί το 1885. Αριστερά της Ωραίας Πύλης, βρίσκεται η θαυματουργός εικόνα της Παναγίας της Σκιαδενής με επαργύρωση που συντελέστηκε 1886 και δεξιά, η εικόνα του Χριστού Παντοκράτορα, στην οποία, κατά τις εργασίες συντήρησης το 2011, διαπιστώθηκε η ύπαρξη δύο ζωγραφικών στρωμάτων.

Το πρώτο, έργο ναζαρηνής τέχνης του 1885, παρουσίαζε τον Χριστό να κρατά σκήπτρο με το αριστερό χέρι ακουμπισμένο σε υδρόγειο σφαίρα και με το δεξί να ευλογεί, ενώ τον συνόδευαν τα τέσσερα αποκαλυπτικά όντα. Το παλαιότερο στρώμα, εκτελεσμένο στο α΄ μισό του 18ου αι., ιστορεί τον Χριστό στον τύπο του Μεγάλου Αρχιερέα, με τα χαρακτηριστικά αρχιερατικά ενδύματα, πλην της πατριαρχικής μήτρας, να ευλογεί. με το δεξί και να κρατά με το αριστερό ανοικτό κώδικα με απόσπασμα από το Ευαγγέλιο του Μάρκου.

Οι επιφάνειες των τοίχων του παλαιού καθολικού καλύπτονται από τοιχογραφίες

φιλοτεχνημένες πιθανόν στον 17ο αι. που περιλαμβάνουν τα τυπικά θέματα αντλημένα από τον δογματικό και λειτουργικό κύκλο. Ωστόσο, σε τμήμα της βόρεια κεραίας αποκαλύφθηκαν τοιχογραφίες, πιθανώς του 14ου αι., οι οποίες αποτοιχίσθηκαν και μεταφέρθηκαν στα εργαστήρια της Εφορείας Αρχαιοτήτων Δωδεκανήσου προς συντήρηση και φύλαξη. Το εικονογραφικό πρόγραμμα του κυρίως ναού, εκτελεσμένο κατά τα έτη 2006-2008 από τον Αγιορείτη μοναχό Παΐσιο Καρεώτη, ακολουθεί την αποκρυσταλλωμένη βυζαντινή παράδοση.

Ο αύλειος χώρος της μονής εκτείνεται κυρίως βόρεια και δυτικά του καθολικού και οριοθετείται από χαμηλό περίβολο, ο οποίος αντικατέστησε παλαιότερο που ορθωνόταν με στόχο την προστασία της από τους επιδρομείς. Σε θύμηση αυτού του περιτειχίσματος παραμένει η μνημειώδης πύλη στα δυτικά, απ’ όπου σήμερα πραγματοποιείται η πρόσβαση.

Κατά τους νεώτερους χρόνους, επί της ηγουμενίας του Αρχιμανδρίτη Ιγνατίου Ζαννετίδη, η μονή γνώρισε ημέρες ακμής. Την περίοδο αυτή πραγματοποιήθηκε μία σειρά ανακαινίσεων των υφιστάμενων χώρων, ενώ νέοι οικοδομήθηκαν για να καλύψουν τις αυξημένες μοναστηριακές ανάγκες. Στο πλαίσιο αυτών των εργασιών οικοδομήθηκε το συγκρότημα των κελιών και πρόσθετοι βοηθητικοί χώροι που αναπτύσσονται βόρεια και ανατολικά του καθολικού.

Για την εξυπηρέτηση του πολυπληθούς εκκλησιάσματος που συρρέει κατά εκατοντάδες, ιδιαιτέρως στην εορτή το Γενεσίου της Θεοτόκου, τα τελευταία χρόνια ανεγέρθηκαν επιπλέον βοηθητικοί χώροι στα ανατολικά και νοτιοανατολικά του καθολικού. Οι υπάρχουσες κτηριακές εγκαταστάσεις ανακαινίσθηκαν εκ νέου, ενώ ο περιβάλλων χώρος εξωραΐστηκε.

Η μονή κατά τη διάρκεια της οθωμανικής κατοχής αποτέλεσε τόπο καταφυγής των καταδιωκομένων χριστιανών, διατηρούσε σχολείο και ασκούσε πλούσιο κοινωνικό και φιλανθρωπικό έργο. Το πολυσχιδές της ταξίδι συνεχίζει έως σήμερα διαμορφώνοντας το θρησκευτικό γίγνεσθαι της περιοχής. Η αναγνώριση της Υπεραγίας Θεοτόκου της Σκιαδενής το 2003 ως πολιούχου του Δήμου Νότιας Ρόδου, με σχετική Πατριαρχική Πράξη, ήρθε ως επιστέγασμα της έντονης και διαχρονικής αυτής παρουσίας της στη θρησκευτική, κοινωνική και πολιτιστική ζωή του τόπου.

Η Ιερά Μονή Σκιαδίου παραμένει ανδρώα μονή και σε αυτήν εγκαταβιώνουν τρεις μοναχοί υπό την πνευματική καθοδήγηση του ηγουμένου Αρχιμανδρίτη Γεννάδιου Συμιακού.

Παρεκκλήσια

Στα βορειοανατολικά του καθολικού της Ιεράς Μονής Σκιαδίου, εντός του περιβόλου της, βρίσκεται το νεόδμητο (2014) παρεκκλήσιο του Οσίου Σάββα του Ηγιασμένου. Ο ναός οικοδομήθηκε με δαπάνη του ζεύγους Αλεξάνδρου και Μαρουλίτσας Νικολή εις μνήμην του υιού τους. Στο φυτό της Αγίας Τράπεζας κατατέθηκαν τα τίμια λείψανα των Αγίων Μεγαλομάρτυρος Παντελεήμονος του Ιαματικού και των Ιερομαρτύρων Κυρίλλου του Λουκάρεως, Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως και Ισιδώρου του εν Βαλή της Κρήτης.

Κειμήλια

Στην Ιερά Μονή Σκιαδίου, παρά τις κατά καιρούς λεηλασίες που δέχθηκε, φυλάσσονται ευάριθμα κειμήλια, όπως ξύλινες φορητές εικόνες, ορισμένες εκ των οποίων φέρουν επαργύρωση και λειτουργικά βιβλία, κυρίως παρακλητικές, μηνολόγια και Ευαγγέλια, ένα εκ των οποίων χρυσεπάργυρο, εκδόσεως Βενετίας του 1781.

Μεταξύ των σημαντικότερων όμως κειμηλίων είναι και η θαυματουργός αργυρεπένδυτη εικόνα της Παναγίας, άμεσα συνυφασμένη με την ιστορία και την ίδρυσή της Ιεράς Μονής, καθώς και το παλλάδιό της, η δεσποτική χρυσεπάργυρη εικόνα της Παναγίας της Σκιαδενής.

Εικόνα της Παναγίας (ευρέσεως)

Η εικόνα της Υπεραγίας Θεοτόκου που εντοπίστηκε από τους τρεις μοναχούς κτίτορες της μονής είναι περιορισμένων διαστάσεων, χρονολογημένη πιθανόν στον 10ο ή 11ο αι. Σήμερα φυλάσσεται στο Ιερό Βήμα, προστατευμένη, μαζί με τα κατά καιρούς αφιερώματα των πιστών, μέσα σε ξυλόγλυπτο περίτεχνο προσκυνητάρι που φιλοτεχνήθηκε ειδικά γι’ αυτό το σκοπό το 2008.

Στο σύνολό της, με εξαίρεση τα πρόσωπα των μορφών, η εικόνα έχει επαργυρωθεί την 25η Σεπτεμβρίου του έτους 1818. Η επένδυσή της απομακρύνθηκε στο πλαίσιο συντήρησής της και διαπιστώθηκε ότι τα χρώματα είχαν καταστραφεί. Ίχνη τους διατηρούνταν μόνο στο κάτω δεξιό τμήμα της μαζί με υπολείμματα κηρομαστίχης. Ως εκ τούτου, η επανατοποθέτηση του αργυρού ‘υπουκαμίσου’ της θεωρήθηκε επιβεβλημένη.

Σύμφωνα με την επένδυση, η Παναγία εικονίζεται αριστεροκρατούσα, σε παραλλαγή του τύπου της Κυκκώτισσας ή Κυκκιώτισσας και επιγράφεται ως ‘Η

Σκιαδενή’.

Εικόνα της Παναγίας της Σκιαδενής

Η θαυματουργός εικόνα της Παναγίας της Σκιαδενής που βρίσκεται τοποθετημένη στην προκαθορισμένη θέση της στο τέμπλο του καθολικού είναι αυτή στην οποία έχει σήμερα μετατεθεί η ευλάβεια των πιστών, όπως μαρτυρεί και το πλήθος των ταμάτων και των αφιερωμάτων που έχουν εναποτεθεί μπροστά της. Μάλιστα κατά την διάρκεια του έτους αρκετές φορές διανυκτερεύει σε σπίτια ευσεβών ιδιωτών, σύμφωνα με την επικρατήσασα παλαιά συνήθεια, όπου «την ξενυχτούν» όπως συνηθίζεται να λέγεται, με προσευχές και λαϊκά άσματα.

Η εικόνα αυτή της Παναγίας που περιβάλλεται από θρύλους και θαυματουργικά περιστατικά, αποτελεί το θρησκευτικό παλλάδιο όχι μόνο της Ρόδου, αλλά και του γειτονικού νησιού της Χάλκης. Για το λόγο αυτό, κατά την περίοδο από την τέταρτη Εβδομάδα της Μεγάλης Τεσσαρακοστής ως την Κυριακή του Θωμά λιτανεύεται στη Χάλκη και στα χωριά της Νότιας Ρόδου. Η λιτανευτική περιοδεία της ξεκινάει από το γειτονικό νησί και ολοκληρώνεται στο Μεσαναγρό.

Στο σύνολό της, με εξαίρεση τα πρόσωπα των μορφών, η εικόνα έχει χρυσαργυρωθεί την 24η Νοεμβρίου του έτους 1818 από τον Κρητικό Εμμανουήλ Παντελή Χρυσοχόο, επί ηγουμενίας Αρχιμανδρίτη Ιγνατίου Ζαννετίδη. Η επένδυσή της απομακρύνθηκε στο πλαίσιο συντήρησης το 2011 και διαπιστώθηκε αφ’ ενός ότι η άνω δεξιά γωνία της αποκόπηκε για άγνωστους λόγους και συμπληρώθηκε εκ των υστέρων με πρόσθετο κομμάτι ξύλου και αφ’ ετέρου ότι έφερε δύο διαδοχικά ζωγραφικά στρώματα, τα οποία εν γένει διέφεραν μόνο στις επιμέρους λεπτομέρειες.

Η Παναγία εικονίζεται αριστεροκρατούσα, στον κλασικό τύπο της Οδηγήτριας και στο άνω μέρος της δεξιά παρειάς του προσώπου της φέρει ερυθρό στίγμα με κηλίδες που συνδέεται με τον θρύλο του άπιστου Οθωμανού, ο οποίος χάραξε με το γιαταγάνι του το μάγουλο της Παναγίας και από την πληγή έρευσαν σταγόνες αίματος. Ως αποτέλεσμα της ασεβούς και ανίερης πράξης του το χέρι του παράλυσε. Συνειδητοποιώντας το σφάλμα του και μετανοώντας ειλικρινώς, το χέρι του επανήλθε στην πρότερή του κατάσταση. Σε ένδειξη μεταμέλειας, σεβασμού και ευγνωμοσύνης κληροδότησε στη μονή μεγάλο μέρος της περιουσίας του.

Σύμφωνα με το terminus ante quem (1886) που προκύπτει από την επαργύρωση και τα τεχνοτροπικά χαρακτηριστικά της ζωγραφικής εικόνας που φέρεται στο ξύλινο υπόβαθρο, προκύπτει, σύμφωνα με τους μελετητές της, ότι η εικόνα φιλοτεχνήθηκε στο β΄ μισό του 19ου αι.